

**Agnieszka Anna Niekrewicz, *Od schematyzmu do kreacyjności. Język memów internetowych*,
Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły
Zawodowej im. Jakuba z Paradyża, Gorzów
Wielkopolski 2015, ss. 282**

Znana dotąd z wartościowych artykułów na temat polszczyzny w Internecie, zwłaszcza języka memów internetowych, gorzowska lingwistka Agnieszka Anna Niekrewicz przygotowała publikację książkową, stanowiącą syntezę jej dotychczasowych badań w tym zakresie. Cel publikacji tak formułuje sama autorka:

Celem pracy jest analiza języka oraz przedstawienie charakteru i znaczenia memów – pozornie powierzchownych i banalnych elementów kultury popularnej. Punkt wyjścia stanowi uznanie prymitywizmu i banału tekstów memetycznych za cechy nieabsolutne, często ustępujące miejsca poważnej refleksji i wielopoziomowemu przekazowi semantycznemu. Przyjęta perspektywa dopuszcza założenie, że wyrażone w memach idee, przyjęte konwencje oraz powielone wzorce pozwalają sformułować wnioski dotyczące współczesnej kultury. Zbadanie języka, którym posługują się autorzy memów, powinno doprowadzić do odtworzenia stereotypów obyczajowych i przekonań politycznych dominujących w rzeczywistości pozawirtualnej, przedstawienia współczesnego stosunku do dziedzictwa kulturowego, a także ukazania tendencji rozwojowych najnowszej polszczyzny. [Niekrewicz 2015: 10]

„Powinno doprowadzić...” – i rzeczywiście doprowadziło. Autorce udało się osiągnąć wszystkie założone cele ogólniejsze i szczegółowe. Powstała praca, która na tle dość już licznych publikacji na temat swoistości komunikacji internetowej wyróżnia się dwiema bardzo istotnymi cechami:

- A. Rozprawa ma charakter *stricte* językoznawczy (autorka stwierdza: „Ze względu na językoznawczy charakter analizy nie objęto nią memów

pozbawionych części werbalnej – w kilku miejscach jedynie zaakcentowano ich istnienie” [Niekrewicz 2015: 12]), co oczywiście, przy przyjęciu paradygmatu badawczego lingwistyki kulturowej, bynajmniej nie wyklucza ustaleń i stwierdzeń, nieraz fundamentalnych, o charakterze medio- czy kulturoznawczym.

- B. Autorkę cechuje *stricte* naukowa postawa badawcza, *sine ira et studio* przedstawiająca złożoną rzeczywistość memów internetowych. Podkreślam ten fakt dlatego, iż będące przedmiotem opisu zjawiska i procesy są wyjątkowo wręcz podatne na ujęcia mniej lub bardziej publicystyczne, a więc subiektywistyczne i silnie zideologizowane. Tymczasem autorka skrupulatnie się wystrzega – oczywiście w pełni świadoma obiektywnych w tym względzie ograniczeń cechujących nauki humanistyczne i społeczne – jednoznacznie wartościujących ujęć. Taka postawa, niewątpliwie przecież nader pożądana u uczonego, powoduje, że autorce obca jest zarówno bezkrytyczna fascynacja współczesnymi zjawiskami kulturowymi, jak i aprioryczne potępienie psychologii i racjonalności potocznej ze stanowiska tzw. kultury wysokiej.

O wartości rozprawy Agnieszki Niekrewicz stanowią – w moim przekonaniu – przede wszystkim następujące aspekty i okoliczności:

- A. Wybór tematu. Jako istotne zjawisko współczesnej komunikacji i współczesnej kultury popularnej (autorka słusznie pisze o memie internetowym: „Jego rosnąca popularność jednych fascynuje, innych szokuje i dziwi, ale rzadko pozostawia obojętnym. Jednocześnie heterogeniczność gatunku, jeszcze wciąż nie w pełni zdefiniowanego, utrudnia uogólniające analizy jego roli we współczesnej kulturze” [Niekrewicz 2015: 10]) mem internetowy ze wszech miar zasługuje na uwagę badaczy. Wobec niedostatku ujęć językoznawczych (rozprawa Agnieszki Niekrewicz jest pierwszą książką językoznawczą na ten temat) praca wypełnia niewątpliwą lukę w naszej wiedzy o memach, lepiej dotychczas rozpoznanych od strony medio- i kulturoznawczej.
- B. Solidna podstawa źródłowo-materiałowa. W pracy przytoczono przykłady pochodzące z ok. 1530 memów opublikowanych na stronach internetowych o funkcji memetycznych generatorów, portalach informacyjnych i profilach facebookowych. „Cytowane wypowiedzi memetyczne wybrano z dużo większego zbioru obejmującego ok. 10 tysięcy poddanych analizie polskojęzycznych memów obrazkowych” [Niekrewicz 2015: 11].

- C. Adekwatne do zgromadzonego materiału synkretyczne (polimetodologiczne) założenia teoretyczno-metodologiczne i instrumentarium badawcze (zastosowana metodologia wywodzi się z pragmalingwistyki, kultury języka i lingwistyki tekstu). W kontekście problematyki rozprawy zasadny wydaje się sceptycyzm autorki wobec metod statystycznych:

Problematyczne wydaje się zastosowanie do analizy języka memów metod statystycznych, które pozwalają na zbiektywizowanie wniosków dotyczących zasięgu przedstawianych zjawisk. Popularne memy mogą istnieć w milionach kopii udostępnianych na milionach stron [...], nieudane – nie są powielane wcale, ale nie znikają z przestrzeni wirtualnej. Ze względu na zasięg Sieci ustalenie liczby krążących w niej kopii jest niemożliwe, a traktowanie każdego memu jako jednostki doprowadziłoby do zrównania najbardziej znanych memów [...] z tworamii pustymi semantycznie, nielogicznymi, które nie wyszły poza generator albo zostały opublikowane na prywatnym blogu. [Niekrewicz 2015: 12]

- D. Rozległe zaplecze erudycyjne rozprawy. Wykaz multidyscyplinarnej literatury przedmiotu obejmuje prawie 200 (dokładnie 189) pozycji, z czego niemal połowę, gdyż 87 pozycji, stanowią książki, nieraz wielotomowe. Na uwagę zasługuje też kilkanaście pozycji anglojęzycznych (9 książek i 8 artykułów) oraz książka niemieckojęzyczna (literatura przedmiotu nie ogranicza się więc do prac polskich autorów i tłumaczonych na język polski prac obcych, głównie anglosaskich). Ta obszerna literatura naukowa, umiejętnie wyzyskana przez autorkę, jest wyraźnie obecna w jej rozprawie jako wieloraki kontekst naukowy jej własnych tez i konstatacji, stanowiąc zarazem o głębi i gruntowności jej książki oraz o jej osadzeniu w złożonej, interdyscyplinarnej problematyce badawczej.
- E. Ogólnohumanistyczna wrażliwość i kompetencja autorki. Na szczególne podkreślenie zasługuje tu doskonała orientacja Agnieszki Niekrewicz we współczesnych zjawiskach kultury popularnej (dalece przekraczająca średnią, jaką można przyjąć dla środowiska językoznawczego, którego przecież jest reprezentantką). Uznanie i podziw musi budzić trafne rozpoznanie jakże licznych w memach cytatów i aluzji popkulturowych (nie tylko odnoszących się do filmów, seriali, programów telewizyjnych, piosenek – w tym zakresie recenzent jeszcze „nadażał” za autorką – ale także do haseł reklamowych, kampanii społecznych, rysunków prasowych, plakatów filmowych itd.).

- F. Bogactwo analiz i interpretacji. Obejmują one memy jako gatunek medialny, ich funkcjonowanie w dyskursie publicznym, ich język w świetle norm poprawnościowych współczesnej polszczyzny, gry werbalno-wizualne w przestrzeni memetycznej, wreszcie memy jako okazy szeroko pojętej intertekstualności. W ostatnim rozdziale autorka prezentuje zwięzłe podsumowanie problemu „memy internetowe w języku i kulturze” (tu m.in. przegląd leksyki i frazeologii o genezie memetycznej).
- G. Zalety warsztatu naukowego autorki. Odznacza się on wieloma pożądanymi cechami, wśród których na szczególne podkreślenie zasługują dwie: prymat empirii, wyrażający się solidną podstawą źródłowo-materiałową, oraz widoczna na każdym kroku ostrożność (czasem może nawet zbyt daleko posunięta) w wyciąganiu wniosków i formułowaniu tez.
- H. I wreszcie, jako skutek wyliczonych wyżej walorów, ważne i interesujące wyniki naukowe. Jest ich wiele, zwłaszcza szczegółowych, i każdy czytelnik pracy Agnieszki Niekrewicz znajdzie w niej takie, które go zainteresują w sposób szczególny. Tutaj jedynie tytułem przykładu zwrócę uwagę na kilka wniosków moim zdaniem bardzo ważnych i interesujących:
- a) pierwszy dotyczy przeważającego stylu odbioru memów, abstrahującego od ich intertekstualności:
- [...] upowszechnia się styl odbioru zakładający ograniczenie do znaczeń najłatwiej uchwytnych, powierzchniowych oraz wykluczający poszukiwanie ukrytych związków tekstowo-obrazowych – styl, który rozważania o memetycznej intertekstualności czyni jałowymi, bo oderwanymi od rzeczywistej praktyki odbiorczej, a nastawionymi na projekcję odbiorcy idealnego. [Niekrewicz 2015: 175];
- b) wycinkowa (por. wyżej przytoczone zastrzeżenia co do zasadności metod statystycznych) analiza ilościowa wykazała, że odwołania intertekstualne cechują 36,8% memów, przy czym najczęstsze są odwołania popkulturowe, a następnie malarskie, literackie, wewnątrzgatunkowe, polityczne, historyczne i folklorystyczne [Niekrewicz 2015: 221–222];
- c) sądzę, że bardzo ważny jest też wniosek następujący: „Wydaje się, że najistotniejszym warunkiem odbioru memetycznych treści nie są związki intertekstualne, ale orientacja w realiach życia społeczno-

-politycznego, zwłaszcza w tematach podejmowanych przez media” [Niekrewicz 2015: 223];

- d) *stricte* języka memów dotyczy wniosek następujący: „Analiza poprawności języka memów internetowych wykazała, że odstępstwa od normy mogą mieć dwojaki charakter: typowych błędów lub celowych zabiegów służących deprecjacji bohatera, ośmieszeniu niepoprawnej pisowni i wymowy, słownej zabawie, być może również wyrażeniu buntu, a czasami po prostu wynikających z realizacji przyjętej konwencji” [Niekrewicz 2015: 237];
- e) troska o kulturę komunikacji językowej w wymiarze społecznym dochodzi do głosu, gdy autorka stwierdza:

Warto zwrócić uwagę na to, że za sprawą memów w języku utrwalają się wulgaryzmy oraz formy niezgodne z normą. Rośnie społeczne przyzwolenie na posługiwanie się wypowiedziami niepoprawnymi językowo oraz będącymi wyrazem negatywnych emocji. Tendencja do werbalnego manifestowania swobody, dowcipu oraz wtajemniczenia w określoną kulturę jest bardzo wyraźna, mimo że ze względu na dynamikę zmian w obrębie slangu młodzieżowego, polszczyzny potocznej oraz języka nieoficjalnej komunikacji internetowej nie można zakładać trwałości wyróżnionych związków wyrazowych oraz leksemów. Możliwe jest zarówno szybkie powiększanie się zbioru jednostek tego rodzaju, jak i wychodzenie z użycia dotychczasowych jego składników. Ważnym czynnikiem w tym procesie jest moda językowa [...]. [Niekrewicz 2015: 235–236];

- f) wreszcie za najważniejszy i finalny uznałbym wniosek następujący:

Przeprowadzona analiza wykazała, że niezależnie od tego, jak ocenimy poziom językowy oraz merytoryczny memetycznych wypowiedzi, stają się one coraz ważniejszą częścią publicznego dyskursu, dając możliwość aktywnego uczestnictwa w debacie społeczno-politycznej wszystkim osobom mającym dostęp do Internetu. [...] Pozwala to uznać ten nowy gatunek internetowy za skuteczne narzędzie oddziaływania na opinię publiczną. Bez wątplenia jednak jego siła nie zawsze przekłada się na działanie pozytywne. Wydaje się, że memy utrwalają w społeczeństwie postawy negatywne – uwypuklają antagonizmy, ujmują problemy

powierzchniowo i jednostronnie, nakłaniają do odrzucenia porozumienia, a nierzadko także fałszują rzeczywistość. [Niekrewicz 2015: 236–237]

Jeśli do wyliczonych wyżej merytorycznych zalet rozprawy doda się zalety pióra autorki (która jest dobrą stylistką, pisze klarownie, precyzyjnie i zajmująco) – staje się całkiem jasne, że praca Agnieszki Niekrewicz *Od schematyzmu do kreatywności. Język memów internetowych* zajmie poczesne miejsce w dorobku naszej lingwistyki traktującej o najnowszych i najważniejszych zjawiskach w polszczyźnie współczesnej.

Bogdan Walczak